

Kultura

Razgovor s Lorom Tomaš, čiji prozni prvijenac *Slani mrak* minuciozno opisuje život na otocima

Knjiga montira stvarne motive, otočane i razgovore koje je s njima vodila s onima koje je autorica izmaštala

[Barbara Matejčić](#) 24. 12. 2020. 4 preporuka

“Slani mrak” sintagma je iz pjesme “Otok” **Andriane Škunce**, pjesnikinje s paškom adresom, koju je **Lora Tomaš** preuzela za naslov svog proznog prvijenca (izdanje Hena.com) proizašlog iz boravljenja na otocima i uronjenog sasvim u otočnost. Naslov pogađa atmosferu autoričine dokufikcije u kojoj “montira” stvarne motive, otočane i razgovore koje je s njima vodila s onima koje je izmaštala.

Lora Tomaš slijedom je studija indologije nekoliko godina provela u južnoj Aziji pišući reportaže i književnu kritiku za tamošnje publikacije, a povratkom u Hrvatsku bavi se prevođenjem i podučavanjem jezika.

TELEGRAM: Zbog čega ste odlučili knjigu “smjestiti” na otok?

TOMAŠ: U južnoj Aziji sam se par godina bavila prevođenjem indijske književnosti i novinarstvom, što me na kraju vratilo na domaće teme. Zbog odmaka su mi postale zanimljivije no ikada, kako to često bude. Htjela sam bolje upoznati dalmatinsku stranu svojih korijena pa sam istovremeno s idejom o reportažama s obale počela skicirati i neke kratke priče o kompliciranim odnosima starije generacije dalmatinskih muškaraca i žena, u kojima se dogodio potpuni prekid komunikacije, ako je komunikacije ikada i bilo. Zbog patrijarhalnih obrazaca, strogo određenih rodnih uloga.

Čitala sam o obali, zatim i znanstvene studije o otocima, koji već čitavo stoljeće gube stanovništvo, i tako ipak odlučila pisati o tom svijetu što nestaje, s naglaskom na odnose. Otoci su me zanimali i etnografski i kao simbol, to je “scenografija” koja je već natopljena atmosferom kakvu sam htjela postići u tekstu.

U razgovorima s otočanima, moje su predodžbe i projekcije interferirale s njihovima sjećanjima i pričama pa je čitav proces rezultirao hibridnim proizvodom, žanrovski i tematski. Narativna struktura Slanog mraka zato nije linearna i posve stabilna, već simulira inherentno fragmentaran i čudljiv proces prisjećanja.

Također mi je bilo jako važno predstaviti oba glasa: žene koje jedva da su se ikada maknule s otoka i muškarce koji su nekoliko puta oplovili svijet. Takva razlika između iskustava muškaraca i žena najjasnije je postignuta upravo na otocima.

TELEGRAM: Kakav vam je bio itinerarij terenske pripreme za knjigu?

TOMAŠ: Počela sam s malim otocima oko Trogira jer su mi to prvo ljeto bili praktički pod prozorom, vidim ih iz bakine kuće. Poslije bih uzimala po nekoliko dana ili više kad bih mogla, fokusirala se na neki arhipelag. Nije tu bilo neke metode, ali sam u te tri i po godine uspjela obići velik broj manjih i malo većih otoka, od Unija do Elafita. Neke i više puta.

TELEGRAM: S kojim idejama o otočnosti ste se zaputili preko mora i koliko su se one mijenjale boraveći na otocima?

TOMAŠ: Mislila sam da će se otoci lakše uklopiti u moju sliku jadranskog života, da neće toliko odudarati. Najviše su me iznenadile žene, njihova povezanost s morem. Dok obalne žene starije generacije često ne znaju ili ne vole plivati, dosta mi se otočanki hvalilo svojim plivačkim i ribarskim umijećem. Otoci su i “divljiji” nego što sam očekivala. Na njima se zbog činjenica geografije, zbog izoliranosti, na razne načine “razrjeđuju” ili preoblikuju i patrijarhat i državno-crkveni sistem.

S jedne strane se tu radi o manje, a s druge o malo više slobode. Mnoge se otočanke nikada nisu udavale jer nisu imale za koga. Neke nisu ni htjele. Fokusirale su se, umjesto toga, na ženska prijateljstva. Dosta je i neženja. O emigraciji i bjegovima usred noći, ponekad neplaniranim, čitala sam po zagrebačkim knjižicama, ali sasvim je nešto drugo čuti te priče od njihovih aktera, koji se sad pomalo vraćaju nakon desetljeća izbjivanja. Uvijek su detalji najinteresantniji.

Fascinirao me i odnos otočana prema smrti. Na dosta otoka nema mrtvačnica ili pogrebnih poduzeća, nego se vještina pranja pokojnika prenosila s koljena na koljeno, često žensko, a grobarskim su se poslom bavili oni kojima se to dalo ili koga je dopalo. Za razliku od situacije u gradovima, smrt na otocima nije sanitizirana, nego dio života, društveni događaj. U nekim posebnim slučajevima kakvi su opisani u knjizi – vrsta scenske umjetnosti.

Na otocima su i prдавne ljubavne traume uvijek nadohvat, visceralno zapamćene. Dugo sam mislila da im je teže nego što treba biti, a kasnije me zaprepastila brzina kojom mi zaboravljamo, lijepo skupa s ružnim. Nemamo dovoljno vremena ni tišine za kultiviranje sjećanja, za suživot s duhovima.

TELEGRAM: Tekstovima se kao konstante provlače protagonisti u poznim godinama i Amerika kao simbol stoljetnog odljeva otočana, posebno muškaraca. Kako je to utjecalo na emancipaciju otočkih žena?

TOMAŠ: Odlazilo se i drugamo, ali Sjeverna Amerika nam je ipak najdublje urezana u kolektivnu imaginaciju kao daleka utopijska ili distopijska destinacija, kako za koga. Odljev muškaraca u prvi je plan izvukao sve te “velike ribarice“ i zemljoradnice, ali i žensku usamljenost. Omogućio je i neometaniji razvoj izuzetno bliskih ženskih odnosa.

TELEGRAM: U knjizi pišete: “A tko bi (...) htio biti na ovom otoku cijele godine?“ Koji je odgovor na to pitanje, kome otoci ostaju zimi?

TOMAŠ: Kako koji. Na mikro otocima kakvi su mi bili prototip za neimenovani otok u knjizi ostane tek šačica uglavnom starijih, bolesnih ljudi. Tu i tamo kakav povratnik. Ponekad ih obiđe rodbina s kopna, svećenik, doktorica, neki pomažu jedni drugima koliko mogu, ali mnogi su zapravo sami u kućama jer se ne mogu kretati, usto i ne vide dobro. Jedan po jedan odlaze – umru na otoku ili prvo završe u domu za starije. Kako sad stvari stoje, takvi će otoci postati isključivo mjesta za odmor i turizam, eventualno eko-entuzijaste.

[Lora Tomaš, otoci, otočnost, Slani mrak,](#)

[Impressum](#) [Oglašavanje](#) [Kontakt](#) [Karijere](#) [Uvjeti korištenja](#) [Pravila o privatnosti](#)